

KUNSTENS ROLLE I INTEGRERINGSARBEIDET

INNSPILL

Til: Kulturdepartementet
Kopi: Kunnskapsdepartementet

Deres ref.: 16/3894

Vår ref.: 16/65/ST

Dato: 08.12.2016

Vi viser til Meld. St. 30 (2015-2016) *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk*, hvor det fremgår at «regjeringen vil legge til rette for at kulturinstitusjoner og -aktiviteter bidrar til økt inkludering i kunst- og kulturlivet».

Flere av NTOs medlemmer har allerede bidratt med skriftlige innspill om eksisterende og planlagte tiltak som bidrar til økt mangfold og integrering, etter henvendelse fra Kulturdepartementet i brev av 22.07.d.å. På Kulturdepartementets seminar 21. november ble kulturlivet invitert til å komme med innspill til hvordan regjeringen kan legge til rette for virksomhetenes inkluderingsarbeid.

Det fremkommer ikke hva dette arbeidet skal munne ut i. Vi forventer imidlertid at kulturlivets innspill inngår som grunnlagsmateriale i et faglig utredningsarbeid med sikte på en kunnskapsbasert og transparent politikktutforming på dette området.

NTOs innspill følger vedlagt.

Vennlig hilsen

Norsk teater- og orkesterforening

Åse Ryvarden
styreleder

Morten Gjelten
direktør

KUNSTENS ROLLE I INTEGRERINGSARBEIDET

SPRÅK OG POLARISERING

I følge Meld. St. 30 (2015-2016) *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk* (integreringsmeldingen) skal regjeringens integreringspolitikk bidra til et samfunn hvor alle innbyggerne deltar i og har tilhørighet til storsamfunnet og tillit til fellesskapet. Det er et mål å unngå et samfunn med polarisering mellom ulike grupper i befolkningen.

For å nå disse målene er det essensielt at regjeringen selv tar ansvar for å føre et språk og en retorikk som nettopp ikke virker polariserende. Innvandrings- og integreringsministeren, som har det overordnede og koordinerende ansvaret for integreringspolitikken, bør være særlig bevisst hvordan språket påvirker vilkårene for å nå målene om integrering og unngå polarisering.

Vi forventer at regjeringen følger opp sin egen strategi mot hatefulle ytringer ved å bidra til en ytringskultur for saklig debatt fremfor splittelse. En slik oppfølging av denne strategien vil være et helt nødvendig tiltak fra regjeringens side for å bygge opp under kulturinstitusjonens arbeid for å fremme mangfold og integrering.

BREDT INTEGRERINGSPERSPEKTIV

Regjeringens integreringsmelding er rettet mot nye innvandrere med fluktbakgrunn og deres samfunnsdeltakelse. Vi mener det er fruktbart å legge til grunn et bredere perspektiv. I vårt innspill forstås integrering som en dynamisk toveis-prosess som ikke bare handler om nye innvandrere med fluktbakgrunn, men om samfunnet som helhet.

KOMMUNIKASJONSFELLESKAP

I et samfunn preget av raske endringer, migrasjon og større kompleksitet må vi kunne forholde oss til et stadig bredere ytringsmangfold og kommunisere på tvers av kulturelle forskjeller. Vi må lære oss å se, lytte og lese kritisk og anstrenge oss for å innta uvante synsvinkler for å gripe det som er ukjent og annerledes.

I nær relasjon til humaniora er kunsten og kulturen i denne situasjonen viktigere enn noen gang for å utdanne kompetente borgere til deltakelse i det kommunikasjonsfelleskapet som er fundamentet for et fungerende demokrati. Frie ytringer har en av sine viktigste arenaer i kunsten, hvor meningsdannelse og meningsutveksling finner sted i de mangeartede kunstneriske virksomhetene.

Forestillinger, foredrag, seminarreker o.l. i regi av institusjonene tematiserer også særlig relevante problemstillinger i vår tid – som migrasjon, nasjonalisme, rasisme, utenforskap, identiteter og stereotyper – og bidrar til viktige innsikter, refleksjoner og perspektiver til det offentlige ordskiftet.

RAMMEVILKÅR

Med de autoritære og illiberale kreftene som er på frammarsj i vestlige demokratier, ser vi tydelig hvor viktig det er å sikre en sterk infrastruktur av autonome meningsdannende institusjoner og demokratiske fellesarenaer for det offentlige ordskiftet.

Likevel svekker regjeringen denne infrastrukturen i stedet for å ruste den opp. Musikk- og scenekunstinstitusjonenes produksjonsrammer er strammet merkbart inn etter tredje år med realnedgang i bevilgningene, pga. underkompensasjon for pris- og lønnsvekst som kommer på toppen av sterkt økende pensjonskostnader.

Dette er allerede underadministrerte virksomheter hvor mellom 80 og 90 pst av lønnskostnadene er knyttet direkte til kunstnerisk produksjon. Selv om regjeringen fortsetter å snakke om

«effektiviseringsinsentiv», er grensen i mange tilfeller nådd og svekkede rammer går direkte utover den kunstneriske aktiviteten og tilbudet til publikum. Når kapasiteten i produksjons- og formidlingsapparatet presses til en yttergrense og vilkårene for risiko, nyskaping og samarbeid svekkes, blir det krevende å ivareta bredden i samfunnsansvaret.

Regjeringens viktigste grep for å legge til rette for at institusjonene kan bidra til økt inkludering er å sikre dem stabile og forutsigbare rammevilkår. Innspillene fra virksomhetene selv bekrefter i stor grad det Enger-utvalget påpekte i *Kulturutredningen 2014*: Utfordringene er snarere knyttet til vanskelige dilemmaer, balansering av til dels motstridende hensyn og prioritering av knappe ressurser, enn manglende bevissthet om mangfold og integrering.

STYRINGSDIALOG

Vi er glade for at statsråden så tydelig understreker at kunsten ikke skal instrueres, og at mål- og resultatstyringen er revidert slik at institusjonene selv definerer konkrete mål for virksomheten. Omleggingen bidrar til å styrke prinsippet om en armlengdes avstand mellom politikk og kunst – et prinsipp som vedvarende må voktes.

Det er aldri legitimt å legge politiske føringer på hva kunsten skal konsentrere seg om, uavhengig av om politikken er god eller dårlig. Prinsippet er det samme. Det handler om å lage strukturer som tåler ulike politiske vinder.

Å unngå detaljerte politiske føringer er også viktig for å sikre at institusjonene har rom til å utvikle langsiktige strategier ut ifra ulike forutsetninger for produksjonsvolum og formidlingsressurser – og med utgangspunkt i kunstnerisk og organisatorisk egenart og demografiske omgivelser.

Institusjonene skal ivareta ulike mål som ikke alltid er lett forenlige – som høy kvalitet, nyskaping, kunstnerisk utvikling, bredde og tilgjengelighet – alt innenfor stadig strammere rammer og krav om å styrke egeninntjeningen.

Strategier og satsinger for mangfold og integrasjon gir ikke nødvendigvis positive utslag verken i aktivitets- og publikumstall eller inntjening – i alle fall ikke på kort sikt. I noen tilfeller kan en dreining i ressursbruken mot forsøksvirksomhet, risikoprojekter og økt formidlingsinnsats for å nå et mer sammensatt publikum snarere gi negative utslag i statistikken.

En politikk som vil legge til rette for mangfolds- og inkluderingsarbeid må derfor unngå en fordeling av offentlige midler basert på tellekanter. Vi er glade for at Kulturdepartementet, vel vitende om hvor lite tallene sier om kunst og ressursbruk, følger utviklingen ved musikk- og scenekunstinstitusjonene på andre måter – bl.a. gjennom kvalitative evalueringer og dialogmøter.

SKOLE OG UTDANNING

Skole- og utdanningspolitikk er i stor grad er med på å danne premissene for kunstinstitusjonenes rekrutterings- og publikumsarbeid og bør derfor koordineres med kulturpolitikken på dette området. Sektorene må sees i gjensidig sammenheng, og hvordan utdanningspolitikken virker for å nå kulturpolitiske mål er like viktig som vice versa. Kunnskapsdepartementet har likevel ikke vært representert når Kulturministeren inviterer til innspillsseminar om integrering.

Rekruttering

Det er i dag utfordrende å rekruttere kvalifisert fagpersonale med ulike kulturbakgrunner. I arbeidet med å rekruttere kunstnere med minoritetsbakgrunn er det særlig store utfordringer på teaterområdet, mens det innenfor musikk, dans og opera i større grad rekrutteres internasjonalt. Innenfor teater mangler det en tilstrekkelig underskog av talenter å rekruttere fra, og det utdannes for få scenekunstnere med minoritetsbakgrunn.

For at teatrene skal ha mulighet til å rekruttere bredere er det behov for systematiske og langsiktige tiltak i utdanningsinstitusjonene, kulturskolene og skolene, gjerne i samarbeid med scenekunstinstitusjonene (jf. f. eks. Det Multinorske ved Det Norske Teatret).

De humanistiske/estetiske fagene i skolen

Et langsiktig mangfolds- og integreringsarbeid må begynne med barn og unge, og barnehager og skoler er unike arenaer for å nå bredt ut. Gjennom skolene kan elevene få kunnskap om og oppleve musikk og scenekunst uavhengig av kulturell og sosial bakgrunn, og man har en enestående mulighet til å nå de som ellers har begrensede muligheter for kunstopplevelser.

Mange musikk- og scenekunstinstitusjoner setter i dag store ressurser inn på formidlingsprogram overfor barn og unge fordi dette oppfattes som en viktig del av samfunnsansvaret, men også for å kompensere for skolenes nedprioritering av kunstfagene. Knappe formidlingsressurser i underadministrerte virksomheter legger likevel begrensinger for hvilket utdanningsansvar musikk- og scenekunstinstitusjonene kan påta seg.

Her ser vi frem til regjeringens varslede humanioramelding, og håper den vil bidra til at kunstinstitusjonenes formidlingsinnsats følges opp med en tilsvarende styrking av de humanistiske og estetiske fagene i skolen og lærernes kompetanse i disse fagene.

Et bredt kompetansebegrep forankret i skolens dannelsesoppdrag bør også innebære en styrking av fortolkningskompetansen og resepsjonssiden i kunsten. I et samfunn preget av større mangfold er det særlig viktig å styrke elevenes kompetanse i å forstå, tolke og reflektere kritisk over et mangfold av ytringsformer, herunder kunstneriske ytringer. Dette krever fagkunnskap og historiske og teoretiske referanserammer.

Etter vårt syn legger man best til rette for en styrking og fornyelse av innholdet i de estetiske fagene gjennom et tettere samvirke med kunst- og kulturdelen i andre fag, herunder samfunnsfag, etikkfag, norsk og språkfag – snarere enn ved å knytte de estetiske fagene til mat og helse og kroppsøving i fagområdet «praktiske og estetiske fag». Samtidig er det viktig å styrke kunst- og kulturdelen i de nevnte fagene.

Den kulturelle skolesekken

Musikk- og scenekunstinstitusjonene samarbeider med skolene både i og utenfor den kulturelle skolesekken (DKS). Ordningen har bidratt til at flere elever får oppleve profesjonell kunst i skolen – som den viktigste fellesarenaen på tvers av økonomiske, sosiale og kulturelle forskjeller.

For å sikre mangfold og kvalitet i DKS-tilbudet, er det viktig at det gjennom ordningen formidles forestillinger og konserter fra ulike produsenter og i ulike formater, og at elevene får mulighet til å oppleve forestillinger og konserter fremført på en profesjonell scene i tillegg til turnéforestillinger på skolen.

DKS synes å ha bedret vilkårene for musikk- og scenekunstinstitusjonenes satsing på barn og unge – i de tilfellene hvor samarbeidet fungerer godt og institusjonens tilbud benyttes i ordningen. Samtidig er det slik at kombinasjonen av DKS og gratisprinsippet i skolen har ført til at det i liten grad er mulig å selge forestillinger direkte til skolene. Dette er i særlig grad en utfordring for de teatrene som ikke slipper til med sine tilbud i DKS-ordningen, men det kan også svekke mulighetene for å arbeide mer spesifikt og lokalt i direkte kontakt med utvalgte skoler, f. eks. skoler med en høy andel elever med innvandrerbakgrunn eller fra lavinntektsfamilier.

Tidligere undersøkelser viser også at gratisprinsippet utilsiktet fører til at skolenes besøk ved teatrene og i konsertsalen reduseres og ved noen skoler faller helt bort. DKS synes på den ene siden å kompensere for den reduksjonen i omfanget av kulturtilbudet i skolen som gratisprinsippet ser ut til å medføre, men på den annen side til at skoler unngår å reise ut til kulturinstitusjonene fordi de gjennom DKS får et kulturtilbud på skolen (jf. Skolelederundersøkelsen 2008).

Ofte kan privat foreldreengasjement og frivillighet bli en avgjørende faktor, mens elever ved skoler med høy andel elever med innvandrerbakgrunn eller med foreldre med svak økonomi eller svak samfunnstilknytning i mindre grad får mulighet til å komme på teater eller konsert.

Ordninger som sikrer at transportkostnader dekkes, og mulighet for skolene til å søke frie midler til teater- og konsertbilletter kan imøtekomme noen av de utilsiktede utfordringene knyttet til kombinasjonen av gratisprinsippet og DKS.

Vi ser ellers frem til at Kulturtanken kan bidra til at DKS integreres og forankres på en bedre måte i skolen, og at mottakerapparatet i skolen profesjonaliseres. Det må legges til grunn at tilbudet gjennom DKS skal supplere, og på ingen måte erstatte, kunst- og kulturfagopplæringen i skolen.

INTERNASJONAL UTVEKSLING

Internasjonalt samarbeid og utveksling er en forutsetning for å fremme kulturelt mangfold og integrering. Det er viktig for å fremme et større mangfold av ideer, holdninger og arbeidsmåter og for å fremme kompetanse innenfor et stadig bredere spekter av kunstneriske uttrykk for et stadig mer sammensatt publikum.

Musikk- og scenekunstinstitusjonene samarbeider internasjonalt på ulike måter – f.eks. i langsiktige samarbeidsprosjekter og nettverk, utveksling av kunstnerisk kompetanse og arbeidskraft, co-produksjoner, internasjonale festivaler og deltakelse på internasjonale arenaer gjennom turneer og gjestespill. Den internasjonale utvekslingen foregår for en stor del innenfor en vestlig kunsttradisjon, men stadig flere er opptatt av å utvide sine nettverk mot større deler av verden og et større uttrykksmangfold.

NTO etterlyser en *kunstpolitikk* for internasjonal utveksling, og ber om en helhetlig gjennomgang av prinsipper og mål, ansvarsdeling og virkemidler. I dag er det en påfallende diskrepans mellom ambisjoner og virkemidler på dette området. Kulturpolitiske mål og forventninger om internasjonal utveksling følges ikke tilsvarende opp med tilretteleggende virkemidler, og Utenriksdepartementets økonomiske innsats er redusert de siste årene.

For å utløse potensialet for økt internasjonal virksomhet innenfor musikken og scenekunsten, er det helt nødvendig at det fremskaffes bedre kunnskap om aktivitet og behov innenfor hele bransjen som grunnlag for en samlet gjennomgang.

FORMIDLINGSARBEID

En viktig del av musikk- og scenekunstinstitusjonenes formidlingsarbeid er spisset og oppsøkende formidling for å nå nye publikummere. Bestemte målgrupper oppsøkes gjerne i samarbeid med organisasjoner, bedrifter og andre virksomheter. Typiske samarbeidspartnere er kommunenes, kvalifiseringssentre for innvandrere, norskopplæring, voksenopplæring, asylmottak, NOAS, Røde kors m.fl.

Formidlingsprogrammene inkluderer ofte foredrag, samtaler, introduksjonsprogram og omvisninger kombinert med gratis/rabatterte billetter eller invitasjon til prøveforestillinger. Programmene kan også omfatte workshops og andre former for medvirkning.

Den digitale teknologien gir nye muligheter for formidlingsarbeidet, og digital distribusjon gjør det mulig å nå et større publikum uavhengig av geografisk plassering, samt et publikum som av ulike grunner ikke har forutsetninger for å komme til teatret eller konsertsalen.

Spisset formidlingsarbeid og utnyttelse av den digitale teknologien er ressurskrevende. Stadig strammere rammer og knappe bemanningsressurser knyttet til formidlingsapparatet gjør det krevende å imøtekomme egne ambisjoner og eksterne forventninger om et stadig mer omfattende formidlingsarbeid – ikke minst når det samtidig må demmes opp mot skolenes sviktende satsing.

PRISPOLITIKK

Det er blitt billigere å gå i teater i løpet av de siste tiårene tatt i betraktning prisvekst og en formidabel lønnsvekst. De aller fleste virksomhetene har også en differensiert prispolitikk med rabatterte priser og gratisbilletter, gjerne kombinert med spisset og oppsøkende formidlingsarbeid.

Det er viktig at krav om å øke egeninntektene, herunder billettinntektene (jf. tilskuddsbrevene), ikke kommer i veien for at institusjonene kan opprettholde en slik differensiert prispolitikk – som ett virkemiddel i kombinasjon med flere – for å nå også de delene av befolkningen hvor økonomi er en helt reell barriere for deltakelse.

I dag befinner musikk- og scenekunstinstitusjonene seg langt på vei i et krysspess mellom ulike forventninger. Virksomhetene kritiseres fra ulike hold, både for å ikke utnytte egeninntekspotensialet fordi billettprisene er for lave og fribillettene for mange, og for at billettprisene er for høye og hindrer bred deltakelse.

SERIØS POLITIKKUTFORMING

En rekke kunst- og kulturaktører har levert innspill til Kulturdepartementet om tiltak som bidrar til økt mangfold og integrering, og deltatt på innspillseminar om hvordan Kulturdepartementet kan legge til rette for kulturlivets inkluderingsarbeid. Det fremkommer likevel ikke hva arbeidet skal munne ut i.

Vi forventer at dette ikke er symbolpolitikk, men at innspillene inngår som grunnlagsmateriale i et utredningsarbeid med sikte på en kunnskapsbasert og transparent politikktutforming – i nær dialog mellom Kulturdepartementet, Kunnskapsdepartementet og den overordnede integreringspolitikken.

Samtidig oppfordrer vi altså regjeringen til selv å bidra til vedtatte integreringspolitiske mål og støtte opp om kulturlivets innsats gjennom en ansvarlig språkbruk, samt å sikre en sterk infrastruktur av autonome meningsdannende institusjoner fremfor å svekke den.